

آسیای مرکزی پس از فروپاشی شوروی

Touraj Atabaki and John O'Kane, ed. *Post-Soviet Central Asia*, The International Institute for Asian Studies (IIAS), 384pp.

بی‌شک یکی از مهمترین وقایع قرن بیستم، فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی که زمانی یکی از امپراتوری‌های بزرگ جهان به‌شمار می‌رفت می‌باشد. یکی از تبعات آن به‌وجود آمدن هشت جمهوری مستقل در آسیای مرکزی و قفقاز بود و در تعاقب آن نیز تنش‌های سیاسی و قومی بین دول همسایه دیده‌شد.

کارشناسان و آگاهان سیاسی بر این باورند که اینها علائم کحتمی و بی‌برو برگرد دوره انتقال برای یک ملت نوین می‌باشد.

این کتاب را آقایان تورج اتابکی و جان او کن^۱ ویراستاری نموده‌اند. کتاب حاضر شامل یک مقدمه و بیست و پنج مقاله که توسط محققان در خصوص مسئله آسیای مرکزی و تبعات آن در منطقه تنظیم شده است.

این مجموعه برگزیده‌ای از مطالب پنجمین کنفرانس جامعه اروپایی در ارتباط با مطالعات آسیای مرکزی می‌باشد. این کنفرانس در اوت ۱۹۹۵ در کپنهاگ برگزار شده و مقالات مطروحه در این کنفرانس بیشتر در ارتباط با مسائل اجتماعی، سیاسی و اقتصادی و زمینه تاریخی را دربر می‌گیرد.

مقالات جدید ارائه شده، ریشه بسیاری از این مشکلات را در مسائل اقتصادی، منطقه‌ای و هویت تاریخی و قومی می‌دانند. یکی از این مقالات از خانم شیرین آکینر می‌باشد. ایشان با دیدگاه روشنفکرانه و بعضی ملاحظات جهت‌دار مسائل را مورد نقد و بررسی قرار داده‌اند. او می‌گوید که جوامع تازه به استقلال رسیده مرحله‌ای نوین از استعمارزدایی را می‌پیمایند و وضعیت جوامع فعلی را همانند وضعیت ۶۰ سال پیش می‌داند که در حال بازسازی اجتماعی پس از قیومیت تزارها بودند. ایشان خاطر نشان می‌کنند که خطوط اصلی توسعه سیاسی، اجتماعی نیازمند پیمودن دوره انتقال از وضعیت جامعه سنتی به جامعه مدرن می‌باشد.

مقاله بعدی از آقای ویچسلاو بلوکرییتسکی می‌باشد. او ابتدا وضعیت سیاسی روسیه را در

منطقه در زمان تزارها و به هنگام موجودیت اتحاد جماهیر شوروی بررسی می‌کند. تمرکز او بر روی وضعیت موجود دول تازه به استقلال رسیده و چرخش سیاسی، اقتصادی روسیه فعلی در قبال آنهاست. بخصوص درباره اصلاحات لازم در این مناطق و عدم توانایی مالی روسیه در این مورد قلم‌فرسایی کرده است. مقاله بعدی از تاتیا ناشومیان می‌باشد. او مروری کلی بر روی شاخصهای کلی و روندی که در حال حاضر سیاست خارجی اتخاذ شده به‌وسیله دولتهای تازه به استقلال رسیده در آسیای مرکزی را ترسیم می‌کند، دارد: سپس، مشکلات داخلی اقتصادی و سیاسی هرکدام از این دولتها را بررسی می‌کند و دیگر منافع بلندمدت و کوتاه‌مدت آنان نسبت هم و رابطه آنها با فدراسیون روسیه و جمهوری‌های آسیای مرکزی هرکدام به‌تنهایی و همچنین اشکال مختلف همکاری‌های اقتصادی بین آنان را مدنظر قرار داده است. او معتقد است که باید تغییرات بنیادین صورت گیرد و نتیجه می‌گیرد که تضمینی برای یک چشم‌انداز مثبت برای آسیای میانه وجود ندارد. مقاله بعدی از چنگیز پهلوان است. ایشان منافع دولت ایران در آسیای مرکزی را مورد نقد و بررسی قرار می‌دهد. او به‌طور ضمنی رهبری ایران را در مورد سیاستهای اشتباه مورد چالش قرار می‌دهد. در عین حال او خواستار این است که ایران نقش فرهنگی مهمتری را در منطقه ایفا نماید. او همچنین آمریکا را بخاطر تنگ‌نظری در مورد ایران و اعمال تحریمهای موجود مورد انتقاد قرار می‌دهد و بخصوص انتقادش از آمریکا در مورد مخالفت کردن با تلاشهای ایران برای احداث خطوط لوله نفتی از آسیای مرکزی از طریق ایران به ترکیه و بعد از آن به مدیترانه است. او همچنین نقش اقتصادی، سیاسی هرکدام از دول آسیای مرکزی را به‌تنهایی مورد بحث قرار می‌دهد و نقش همکاری‌های منطقه‌ای همانند ECO را مورد بررسی قرار می‌دهد.

مقاله بعدی از گارت وینرو می‌باشد. او اولویتهای مهم سیاسی منطقه و همچنین نقش ترکیه را مورد ارزیابی قرار داده است. او می‌گوید که اولویت ترکیه در حال حاضر اتصال و پذیرش توسط اتحادیه اروپاست، اما ترکیه مشکلاتی از قبیل حقوق بشر در ارتباط با سرکوب کردهای خودمختار دارد که تا حدی مسئله عضویت را ناممکن ساخته است. با حمایت آمریکا از ترکیه به عنوان یک نیروی بازدارنده در مقابل نفوذ ایران، ترکیه نیز به نوبه خود قولهای مساعدی در کمکهای اقتصادی به دول آسیای مرکزی داده است و نقش پان ترکیسم را در منطقه مورد ارزیابی قرار داده است.

مقاله بعدی از ادوارد تریجارسکی است. او معتقد است که باید درک دو جانبه‌ی زبانی بین جمهوری ترکیه و دولتهای آسیای مرکزی برقرار شود. او می‌گوید که در این راه موانع عدیده‌ای وجود دارد؛ مهمترین آن این است که جمهوری‌های ترک‌زبان آسیای مرکزی لغات فنی جدید را از روسیه قرض گرفته‌اند؛ در حالی که جمهوری ترکیه تحت نفوذ غرب درصدد این است که یک حروف‌الفبای منطقی را

قبول کند که بتواند از اروپاییان درک جامع و دوجانبه در زبان و مباحث داشته باشد.

مقاله بعد از رایزر فرایتاگ - ویرمینگاس می‌باشد. تمرکز او درباره وضعیت اقتصادی - سیاسی ترکمنستان امروزی است. او مشکلات این کشور را در ارتباط با استخراج منابع عظیم گاز و نفت مورد بحث قرار می‌دهد و می‌گوید: درآمد ملی این جمهوری بسیار کم است و صنعت نفت ترکمنستان در سیطره روسهاست و مشتریان این کشور مانند اوکراین بابت نفت مصرفی پول کم می‌دهند و یا اصلاً پول نمی‌دهند و چون از لحاظ جغرافیایی این جمهوری حالت ایزوله دارد ترکمن‌ها به راحتی نمی‌توانند نفت خود را به بازارهای جهانی برسانند و از قیمت نسبتاً بالای بین‌المللی بهره‌مند شوند. وی نقشه‌هایی که این جمهوری در ارتباط با احداث خطوط لوله نفتی دارد و همچنین رابطه این کشور با ترکیه و ایران در مورد احداث لوله‌های فوق‌الذکر را مورد بررسی قرار می‌دهد.

مقاله بعدی از علی عطار است. علی عطار بحث انسان‌شناسی (آنتروپولوژی) عید نوروز و تاریخچه آن را در تاجیکستان مورد بحث قرار می‌دهد. او توضیحاتی درباره این سنت و تغییرات این عید و مراسم آن در تاجیکستان در طول تاریخ به واسطه سرکوب شدنش توسط اتحاد جماهیر شوروی که تحت عنوان مدرنیزه کردن انجام می‌شد ارائه داده است. او همچنین می‌گوید که عید نوروز در سال ۱۹۸۸ دوباره در صحنه تاجیکستان پدیدار شد و در سال ۱۹۹۰ به عنوان روز نوروز تعطیل رسمی شناخته شد و در حال حاضر به عنوان ابزاری در جهت ابراز آزادی سیاسی از آن استفاده می‌شود و در واقع نوعی هویت ملی شناخته می‌گردد. وی همچنین نقش زنان را در این عید به نقد کشانده است.

ضروری می‌دانیم برای اشراف بیشتر بر مطالب کتاب آسیای مرکزی پس از فروپاشی شوروی و آشنایی با مضامین آن عناوین بیست و پنج مقاله و نویسندگان آن را به ترتیب آورده تا گستردگی و تنوع مطالب راجع به آسیای مرکزی در کتاب فوق کاملاً روشن گردد:

۱. سازماندهی سیاسی و اقتصادی دوباره در آسیای مرکزی - شیرین آکینر

۲. موانع توسعه جوامع شهری در آسیای مرکزی - تورج اتابکی

۳. روسیه و آسیای مرکزی: به سوی ثبات منطقه‌ای - ویاجسلاو بلوکرینتسکی

۴. دورنمای سیاست خارجی جمهوری‌های آسیای مرکزی - ناتانیا شومیان

۵. ایران و آسیای مرکزی - چنگیز بهلوان

۶. سیاست ترکیه در آسیای مرکزی - گارت وینرو

۷. به سوی درک همه‌جانبه ترک‌زبانان جهان - ادوارد تریجارسکی

۸. دریای خزر: سیاست نفتی و جستجوی ثبات - تادوز سوئیتوچوسکی

۹. ادبیات و ملیت در ازبکستان کنونی - روبرتا میکالف
۱۰. تحقیق در هویت ملی ازبکی: بومی‌گرایی یا روند دولت‌سازی- ویکتوریا کوروتیوا و کاترینا ماکاروا
۱۱. زبان و فرهنگ در حال تغییر ازبکستان - کای دولرولپ
۱۲. جایگاه ترکمنستان در آسیای مرکزی و جهان - رایزر فرایتاگ ویرمینگاس
۱۳. «هزاره» در افغانستان: راه پُر پیچ‌وخم به طرف اتحاد سیاسی، ۱۹۹۲-۱۹۷۸ - کریستیان‌برگ هارپویکن
۱۴. هویت قومی در مقابل ملی‌گرایی: ازبک‌های شمال شرقی افغانستان و دولت افغانستان - گابریل راسولی‌پالزک
۱۵. نوروز در تاجیکستان: آئین تشریفاتی یا سیاسی - علی عطار
۱۶. روشنفکران قزاق در آستانه قرن بیست‌ویکم: در جستجوی هویت ملی - گلنار کندیرباوا
۱۷. احیای مذهبی - نژادی در سین‌کیانگ - کولبوشان واریکو
۱۸. برطرف شدن مسائل نژادی مابین چین و آسیای مرکزی: مورد گذرگاه گانسو - ساییرا استابریگ
۱۹. تخطی ملتها به ملت - دولتها: تعبیری از هویت‌های دונگان، اویغور و کازاخ در ارتباط با چین، آسیای مرکزی و ترکیه - درو گلاونی
۲۰. گذشته و حال قبیله منچو - لیلیا گورلوا
۲۱. تاوانها در چین: زبان و هویت نژادی - ماریانا مونگوش
۲۲. آسیای مرکزی در اذهان مغولها - ریچارد فولتز
۲۳. بردگان روسی در بخارای قرن ۱۷ - آدری برتن
۲۴. طایفه سلطنتی ترکها و مسئله آثار و نشانه‌های آنان - سرگی کلجا شتورنی
۲۵. اماکن تدفین در هگسی - سوزان زول

وجهه صادقیان‌خوری

